

גליזון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

ראה

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת ראה

א	בנים אתם לה' - בן המלך אינו דואג על פרנסתו
ה	יברכך ה' אלקיך - יבין שכל אשר לו מתנת שמים הוא
ו	ראה אנבי - אפילו הפחות יכול לתקן עצמו כמושה רבינו
ח	ראש חודש אלול - ורחבם עיניו בראשו
ט	נתן נתן - מצוות הצדקה
יב	משכיל אל דל - צדקה בפי צרכי המקבלה
יד	זחי בהם - עסק התורה מתוך התחדשות וחיות
טז	השיבנו אבינו לתורתך - עסק התורה כבנים לאבינו נתן התורה

סדר ועימוד:

א.י.ש. אשדוד

טל: 052-7627127

פרשת ראה

תירשו ברכה לביתכם, לאידך, אם ח"ו לא יזכור רק מהיום, ויוסיף דאגה בלבו, יבוא לעבוד ע"ז ל"ע כמאמר הכתוב 'וסרתם מן הדרך...'. כי חוסר בטחון בא מחסרון אמונה, שאם הוא מאמין באמת שהקב"ה הוא 'משגיח' על העולם והכל ממנו בא" בזוראי יהיה בטחוננו בה, נכון לבו בטוח בה'. וביוון שהוא חסר אמונה ע"ז בא ללכת אחרי אלהים אחרים כן נלע"ד.

ואל תשיביני ביצד אסיר דאגה מלבי, והרי אין אדם יודע מה יעלה בגורלו מחר ואפילו היום אינו ברור לו, אם בפרנסה, אם בבריאות גוף ונפש, אם בספיקות אודות הבנים זש"ק, נחת דקדושה, וכו' וכו', שמע נא לדברי הפסוק בפרשתן (יד א) המכריז ואומר בנים אתם לה' אלוקים, ובוה ימצא טללי נוחם לנפשו הדוויה הכואבת והרואגת. כי הזוכר תמיד שהוא 'בן' לאביו שבשמים - הזן ומפרנס לכל"ג וממלא כל מחסורו

בנים אתם לה' - בן המלך אינו דואג על פרנסתו בפרשתן (יא כו), 'ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה, את הברכה אשר תשמעו אל מצוות ה' אלוקים אשר אנוכי מצוה אתכם היום, והקללה אם לא תשמעו... אשר אנוכי מצוה אתכם היום'. וביאר בספר 'יסוד אמונה' (מתלמידי החוזה), כי היום מרמו על בטחון השלם - שאין האדם מחשב ענייניו אלא מה שנוגע לו לאותו היום אשר הוא עומד בו, מבלי לדאוג דאגת מחר... (כמו שפירש הרמ"ל מסאסוב בפסוק (בראשית מח ב) 'ויברכם ביום ההוא לאמר - בירכם שתמיד יהיה לנגד עיניהם רק אותו היום), וכך אמרה תורה 'ראה אנכי נותן לפניכם היום' - נתתי בידכם את כח הבטחון שלא לחשב אלא מהיום ותנו לא מידי. וזהו 'את הברכה' - 'אשר תשמעו' לקיים את ציווי הבורא 'אשר מצוה אתכם' על הבטחון, לדעת ולחשוב רק על היום ובוה

א. בעת נישואי הרה"ק ה'דברי יואל' מסאטמאר זי"ע נשא לפניו אביו הרה"ק ה'קדושת יו"ט זי"ע דברי כיבושין קודם החופה, ובתוך דבריו אמר, הנה מעמידים את החופה תחת כיפת השמים, הידעת בני את טעם הדבר, אלא כדאיתא במסכת סוכה (ב:) על הפסוק (ישעיה ד ו) 'וסוכה תהיה לצל יומם', שאליבא דאמת הוה ליה לומר 'חופה תהיה לצל יומם', ומסקנת הגמרא 'תרת' שמעת מינה (עיי"ש). ולהסביר קשר העניינים שבין סוכה לחופה, כי הסוכה צריכה להיות דווקא תחת כיפת השמים, לרמז לאדם שבכל דרכיו וענייניו ישא עיניו השמימה, וידע שאפילו דבר קטן לא נעשה כאן בעולם הזה אם לא הכריזו כך קודם לכן בשמים ממעל, כיו"ב אמרו חז"ל (סוכה ב.) 'צא מדירת קבע ושב בדירת ארעי' - כלומר שיפסיק לחשוב שהעולם הזה קביעות יש בו, אלא תדע שעולם הזה ארעי הוא, ואין לך אלא לחסות ב'צילא דמהימנותא' בצל האמונה - שהכל מתנהל ממעל.

כענין זה הוא גם ענין החופה, שמעמידים אותה תחת כיפת השמים בלא שום הפסק וחציצה לשמים, לרמז לחתן, הנך עומד להקים בית נאמן לה' ולתורתו, שא נא עיניך השמימה, ותדע לך כי אין על מי לסמוך כי אם על אביו שבשמים, ושלא תחשוב לסמוך עלי - אביך (הקדושת יו"ט), או על ה'שווער' שלך וכיו"ב, כי לא הם יפרנסוך ויכלכלוך, כי אם 'אב הרחמן' הזן את העולם כולו בטובו, הוא ימלא כל מחסורך בכל עת ובכל שעה (ולפלא היה, שמיד אחר ה'שבע ברכות' נשבה ארון האלוקים והקדושת יו"ט נסתלק לשמי רום, ובאמת לא יכול היה לתמוך בבנו החתן).

וכן איתא מהרה"ק רבי שאול ידידיה ממאדז'ין זי"ע (ישא ברכה שמות ד"ה של נעליך) על דברי הגמ' (שבת קכט.) 'אמר רב יהודה אמר רב לעולם ימכור אדם את קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו'. שהכוונה שימכור את קורות ביתו, דהיינו שיסיר מאתו את 'קורת' המחיצה המפסקת מעליו בינו ובין השמים, ויתחיל להבין ולהשכיל שכל הנעשה עמו הכל מן שמיא. ואז 'יקח מנעלים לרגליו' - שיוכל לעשות מחיצה בינו ובין הארץ, וכבר לא יהיה שקוע כל כולו 'בארציות', ויתקרב אל ה' אלוקיו וטוב לו בזה ובבא.

ב. אחד מבניו של הרה"ק ה'ברכת אברהם' זי"ע ביקש פעם מאתו סיוע ועזר בפרנסתו... אמר לו הרה"ק, וכי נראה לך שהקב"ה הוא 'אבי שבשמים' ואילו אליך הוא 'זקן שבשמים' - כי אני בנו ואתה נכדו, לא ולא, הרי כמוני כמוך, שנינו 'בניו'... הקב"ה אביך כדרך שהוא אבי, וישפיע עליך ממרומים כל טוב, כרחמי האב על הבן.

שמעתי מהנוגעים בדבר, מעשה נפלא שאירע אך לפני כשבועיים, איש יהודי נגיד בעם קנה עסק נדל"ן (נכסי דלא נייד) בשווי \$ 20,000,000 (עשרים מליון דולר) וכך הסדר במדינתם, הקונה נותן למוכר רק כ-10% מהמחיר, ואת השאר

לא ידאג על עתידו, גם יקבל באהבה ושמחה את כל הקורות אותו. ולא יעמיד עצמו לומר אוי לי שכך עלה

נותן הבנק למוכר כשהלווה מתחייב לפרוע ההלוואה. אף מיודעינו נתן למוכר סך \$ 2,000,000 - לאחר שקיבל 'אישור' מהבנק שהם מוכנים להלוות את 90% הנותרים, אך דא עקא שבפועל עיכב הבנק את העברת המעות למוכר, מיום ליום החלה שנת הנגיד ובני משפחתו נודדת בלילות ובימים הואיל וזמן האחרון לפרעון קרב ובא, וכתנאי קודם למעשה הוא שאם לא ישולם חלקו של הבנק יפסיד הנגיד את כל 2,000,000 שהוציא מכיסו, והנה זמן הפרעון הוקבע ליום שני בשבת י"א מנחם אב בשעה 5:30 אחרי הצהריים, בשעה 5:15 נתיישב הנגיד בביתו ופתח באמירת 'פרשת המן' בדביקות מתוך אמונה ש'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים', וכלומר שאת 2,000,000 הראשונים גם קיבל מידי ה', וכי מעצור יש ביד ה' להשפיע עליו כהנה וכהנה. ואכן, מיד בגמרו לאמר 'ממטיר לחם מן השמים' - תיכף 'וארובות השמים נפתחו', וכמה רגעים לפני 5:30 העביר הבנק את המעות לידי המוכר, ובזה ניצול מההיזק הגדול, והעסק נשאר שריר וקיים כה יתן ה' וכה יוסיף.

ג. כלל הדברים, ישריש בקרבו כי אין כל מקום לדאגה, ו'אב יש לנו' בשמים ממעל הדואג לכל מחסורנו בכל עת ושעה - איש איש כפי מצבו וצרכיו לאותה שעה, וכבר אמר פעם יהודי שנתברך בעשרה צאצאים בליעה"ר וזכה להשיאם במשך כעשרים שנה - חתונה אחת לב' שנים, והיה הקב"ה בעזרו ובכל שנה נכנס ל'חשבונו' הסכום הדרוש לנישואי הבן או הבת - כל אחד כפי תורו... עד שזכה והשיא את כולם, ויהי מקץ שנתיים ימים מנישואי בן זקוניו המתין היהודי על 'אותו' הסכום הנכבד שהיה בא לידו עד היום מידי תקופת שנתיים ימים... וירא כי 'לא מיניה ולא מקצתיה' - אין כל זכר לאלו המעות, אז הבין שהכל קצוב ומדוד מן השמים, והקב"ה אומר לאדם, הנה 'הסר דאגה מלבך' - בבוא העת אשלח לך ע"י שליחיי הנאמנים את כל הצטרכויותיך.

ויזכור את דברי הר"ן (הובא בע"פ יוסף על 'עין יעקב' מ"ק יח: ע"ש) על דבריהם ז"ל שאמרו (שם) 'ארבעים יום קודם יצירת הולד, בת קול יוצאת ואומרת, בת פלוני לפלוני, שדה פלוני לפלוני...' ומבאר הר"ן מה ענין ההכרזה אודות השדה כבר בארבעים יום קודם יצירת הולד. אלא שבאותם ימים היה נהוג לתת שדה כנדוניא בנישואי הבת, והנה יושב לו ה'מחותן' בביתו ודואג מנין לו ממון כה רב להשיא צאצאיו (וכן בכלל על מזונותיו), לזה אמרו, כבר ארבעים יום קודם יצירתו של בנך ובתך הכריזו 'שדה פלונית לפלוני' ומה לך דואג כל כך... מדוע לא תשכיל לדעת שהדאגה איננה מועילה אפילו כמלוא נימא, ואף גם זאת שהינה מיותרת לגמרי, והכל כבר נקצב מלפנים והקב"ה הוא הוא הנותן לכל איש ואיש די פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה.

וכן רמזו האי ענינא במדרש (ויק"ר ח א) מטרוניתא אחת שאלה את רבי יוסי בר חלפתא, אמרה לו בכמה ימים ברא הקב"ה את עולמו, אמר לה לששת ימים, אמרה לו ומאותה שעה עד עכשיו מהו יושב ועושה, אמר לה מזווג זיווגים, אשתו של פלוני לפלוני, בתו של פלוני לפלוני, ממנו של פלוני לפלוני. ולכאורה צ"ב, מה עניין גלגול ממנו של פלוני לפלוני לעסק השידוכים, אלא הכוונה היא לגבי הנדוניא, ונמצא שמששת ימי בראשית כבר 'דואג' הקב"ה להמציא גם את הממון הנדרש לצורך הנישואין, ומה לך אדם לדאוג...

ביאור נחמד ביאר הגאון רבי יהודה רבינוביץ זצ"ל (מתלמידי הגה"ק מטשעביץ זצוק"ל) בפסוק (תהלים קג יא) 'כי כגבוה שמים על הארץ גבר חסדו על יראיו' - מה ענין לגבהות השמים עם גודל חסדיו על יראיו, וביאר, כי הנה מדרכו של עולם, המהלך בדרך ומביט לנוכח ההרים והגבעות אשר למולו, נראה לו כי במקום פלוני מקום אשר שמים וארץ נושקים זה לזה - שם הוא 'סוף העולם', כל זה אינו נראה אלא מ'אותו מקום' אשר הוא עומד שם, אבל כאשר יתקרב לאותו מקום יווכח לראות שטעות גדולה הייתה בידו, כי עדיין באמצעו של עולם הוא עומד, ומכל מקום נראה לו כי מקום פלוני הוא באמת 'סוף העולם', ואף זה אינו אלא עד שיגיע לאותו מקום, כי אז שוב יגלה לראות שנתבלבל בדמיונו ועדיין רחוק הוא מרחק רב מ'סוף העולם'... וכך יגלה לראות שוב ושוב, כי לעולם לא יגיע לסופו של עולם. כיו"ב גבר חסדו על יראיו, פוק חזי, משכים אדם לביהמ"ד ומכריז 'מזל טוב... מזל טוב...' זכיתי לארס את בני בלילה העבר... וישאלהו ידידו הטוב 'וכסף מנלך', אמר לו ה'מחותן' אכן, אף אני בחלומי שאלתי שאלה קשה זו... אלא, שפתרתי חלומי במקצת, כי משך כל ימי חיי חסכתי מפתי ועלה בידי איזה סכום המכסה כשליש מהוצאות הנישואין, בנוסף שמתני תקוותי על דודי העשיר ועל זקני המקבל 'פיצויים מ...' ואינו משתמש בהם, ו'קבצנו יחד' (לישנא דצחות שגור בפי באי עולם לאותו המקבץ מכאן ומכאן...) ויהא בידי כמעט... רוב ההוצאות, עבר ימים והלה השיא את בנו, ושוב בא לביהמ"ד ב'בשורה טובה' שבנו השני בא בקשרי שידוכין, ויבוא רעהו בשנית, ושאלו 'מחותן יקירי', מנין תקח עתה

בגורלי... שהרי יודע הוא ש'רחמי האב על הבן' ומאמין באמונה שלימה שהכל בחשבון משמים ממעל לטוב לו כל הימים, וכמו שאמרו (ירושלמי הוריות ג ד) לטובתי נשברה רגל פרתיה. באופן כזה ישמח ויעוז במתת גורלו, וממילא תרום ותגביה קרנו, יומתקו כל הדינים והכל יתהפך לטובה וברכה ב'נגלה' ממש^ה.

ובך ביאר ה'אבן עזרא' (ד"ה ולא תשימו קרחה) את המשך הכתוב 'בנים אתם לה' אלוקיכם, לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת כי עם קדוש אתה לה' אלוקיך, וז"ל. אחר שתדעו שאתם בנים לה', והוא אוהב אתכם יותר מאהבת אב לבן, לכן אל תתגודדו על כל מה שיעשה, כי כל אשר יעשה לכם לטוב הוא,

את הוצאותיך, ויענהו המחותן, האמת אגיד, שאם ב'זיווג ראשון' עדיין בניתי לעצמי איזה 'פלאן' (תוכנית) להשיג משם את המעות הדרושות לי... עתה עומד אני בפני 'מבוי סתום' ואינני יודע אנה אני בא... והנה עבר קציר כלה קיץ ואתם עמם גם שמחת הנישואין שנערכה בששון ובשמחה... וכמעשהו בראשונה ובשנית כך מעשהו בשלישית וברביעית וכו'... ויעידו כל 'בעלי הנסיון' כי בכל 'שידוך' שנגמר היה נראה מתחילה לאדם שכאן יהא 'סוף העולם' ולבסוף הינו מגלה שלא כאן הוא 'סוף העולם'... אבל לקמן הוא מקומו, וכך הוא מגלה מפעם לפעם שעדיין לא הגיע לסוף העולם, ובאמת לעולם לא יגיע לשם, כי אביו שבשמים נושאו בשתי ידיים וממציא לו כל צרכיו בכל עת ובכל שעה.

אחד מחסידי הרה"ק בעל ה'צמח צדק' זי"ע קבל בפניו שהוא עומד לפני נישואי בנו השמיני, ולרש אין כל, שאלו ה'צמח צדק' ומי עמד לימינך בנישואי צאצאיך הקודמים, ענהו החסיד, האמת אגיד - איני יודע, אמר לו ה'צמח צדק', אם ראית עד הנה שהקב"ה עוזר מדוע תחשוש שעתה יעזוב אותך, בטח בה' שלא יטשך ולא יעזבך, ובוודאי יוסיף לתת לך כדי סיפוקך כל הימים.

ד. ומפורש אמרו בגמרא (נדה לא.), וז"ל. דרש רב יוסף מאי דכתיב (ישע"י יב א) 'אודך ה' כי אנפת בי, ישוב אפך ותנחמני' במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שיצאו לסחורה, ישב לו קוץ לאחד מהן (ואיחר בזה את הספינה) התחיל מחרף ומגדף (מרוב צערו על שהפסיד 'עסק' טוב), לימים שמע שטבעה ספינתו של חברו בים התחיל מודה ומשבח (שחיינו ניצלו) לכך נאמר 'ישוב אפך ותנחמני'.

מעשה באחד שהוצרך לנסוע מעיר לעיר בעסקי פרנסתו ואיחר את האוטובוס ונאלץ להזמין טעקסי (מונית) שהנסיעה בה יקרה פי כמה וכמה, גם הוכרח להמתין עליו זמן רב, והיה כולו סר וזועף, אמר לו ידידו, אילו היית שומע כי ל"ע אירעה תאונה נוראה והאוטובוס שבו רצית לנסוע נתהפך על פניו וכל נוסעיו נהרגו או נפצעו כמה היית מודה לה' הטוב על שסיבב לך לאחר להציל נפשך, ועתה עמוד והודה על האמת, וכי בשביל הרגשתך הטובה צריך הקב"ה להביא רעה על נוסעי האוטובוס... שמח בה' והודה לו על כל חסדיו המרובים בכל צעד ושעל גם אם לא ראית בעיניך את הטובה הנצמחת מאותה 'רעה'...

ה. כיו"ב אמר הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע בשם הרה"ק הרר"א מליז'ענסק זי"ע (הובא ב'תורת הס"ק מקאזמיר' בספר דברי ישראל), שהאדם יכול לפרנס את עצמו, אפילו אם לא יהיה לו למכור רק קסמין דקין ולהעשיר מזה עושר רב, וכל זה בתנאי שלא יהיו נמאס בעיניו... ומבאר עפ"י את הכתוב בפרשתן (טו טו) כי 'ברכך ה' אלוקיך בכל תבואתך ובכל מעשי ידך - ומתי תתקיים ברכה זו - כשיקיים והיית אך שמח.

עוד מפרש 'והיה ה' מבטחו' (ירמיה יז ז) כמו שאמרו חז"ל (בר"ר מב ג) 'אין והיה אלא לשון שמחה', והיינו שהשמחה משמשת סימן ואות אם יש לאדם בטחון בבוראו, כי הבוטח בה' אינו דואג על פרנסתו וצרכיו, שהרי סמוך ובטוח שה' לא יעזבנו, ממילא נחה נפשו ושרוי בשמחה.

עוד הובא (שם, בהערה ג) וכן אמר א"ז זצוק"ל מקאזמיר, שמחה היא עצה לפרנסה, כמו שנאמר (דברים לג יח) שמח זבולון בצאתך, ופירש"י הצלח בצאתך לסחורה. ומה ענין 'שמח' ל'הצלח', אלא שע"י השמחה יצליח האדם בכל דרכיו. וכן בפרשתן על הפסוק והיית אך שמח תרגם יונתן ברם חזון באצלחותא - כי ע"י השמחה יצליח בכל אשר יפנה.

כתב הגר"א ('אורות הגר"א' ערך שמחה אות ו - ע' רמא) ...עצבון הוא מום... וכל אשר מום בו לא יקרב למקדש, לכן הנכנס למקדש צריך שמחה, עכ"ל.

מתאמרא בשם הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע שהמידה היחידה שמותר להקדים בה את החיצוניות קודם הפנימיות, היא במידת השמחה, כי בשאר עניני העבודה נאסרה החיצוניות לגמרי, מכל מקום בענין השמחה - יהיה צהלתו בפניו על אף שאבלו בלבו, כי בסופו של דבר יבוא לידי שמחה וצהלה אמיתית ופנימית.

באר הפרשה - ראה

ואם לא תבינוהו (תרעו, שהוא) כמו שלא יבינו הבנים הקטנים את מעשה אביהם רק יסמכו עליו, כן אתם תסמכו על ה', וזהו שאמר 'כי עם קדוש אתה לה' אלוֹקֵינו', שבכם בחר ה' להיות לו לעם, לכן תאמינו בכל לב ונפש כי הכל בחשבון ממעל לטובתכם ולהנאתכם, עב"ל. סוף דבר, על האדם להאמין בבוראו באמונה שלימה בכל עת, ולקבל כל הקורות עמו באהבה, ובידיעה שיש 'טעם עליון' לכל אשר בא עליו, בין לטוב ובין למוטב.

גם לא ידך, כשיזכור שכולנו בניו של מקום ממילא לא יריב בחברו כשנראה לו שהוא בא לחסר פרנסתו, וכך כתב הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (שמיה"ל שער התבונה פי"א), וז"ל... יתחזק מאד במידת הביטחון, כדי שלא ירע לו אם אחד יגע לו בענייניו (כלומר, אם יבוא אי מי ויפתח בסמוך לו 'בית מסחר' בשלו), ולא יבוא לספר בגנותו ולריב אתו ולקללו ולהלבין פניו ולהקניטו, ויבטח בה' שהוא יזמין לו ממקום אחר את החסר לו על ידו...¹ כן הרבר הזה ממש בענין זה, הקב"ה שהוא מחלק

וכך רמז הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (ילקוט אורות רבותינו עמו' נט) בפרשתו (טז טו) 'והיית אך שמח' - שראשי התיבות של תיבות אלו הוא שו"א, לרמז בזה שפעמים על האדם להיות שמח בפנים צוהלות אפילו אם אין השמחה אמיתית אלא שווא, וע"י צהלתו בפניו יבוא לבסוף לשמחה אמיתית. וכמו התינוק קטן שמרבה שמחה אצל הוריו בשחוק אשר הוא שוחק (מחייך), אף שהם יודעים בבירור שאין זה שחוק של אמת, כך גם שמחתנו - אף שאינה אמיתית תביא בסוף לשמחה אמיתית. גם יש לנו לומר כי רק ב'ראשי תיבות' הוא שמחה של שוא, כי ב'סופי תיבות' - לבסוף, נעשה השמייכעל (השחוק והחייך) לאמת.

וכך מתאמרא בשם הבעש"ט הק' זי"ע על הפסוק (קהלת ב ב) 'ולשמחה מה זו עושה', שאפילו שמחה של 'מה זו' - ללא ערך כי היא מן השפה ולחוץ אף היא 'עושה' רושם בשמים. ו. כע"ז כתב ב'דעת זקנים לבעה"ת' (ד"ה בנים), וז"ל. בנים אתם לה' אלוֹקֵיכם - ולכן אם מת אביכם ה'בשר ודם' לא תתגודדו, שהרי אינכם יתומים בכך - כי יש לכם אב שהוא חי וקיים יתברך ויתעלה שמו, אבל הנכרי כשמת אביו יש לו להתגודד - שהרי אין לו עוד אב כי אם עצו ואבנו שאין בהם מועיל, כדכתיב (ירמיה ב כז) 'אומרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתנו'.

וז"ל ה'ספורנו' (ד"ה בנים), שאין ראוי להראות תכלית הדאגה והצער על המת הקרוב אליו, כי עדיין נשאר לו קרוב נכבד ממנו במעלה ובתקוות טוב (יותר מהקרוב שמת לו עתה), והוא אבינו שבשמים, שהרי אתם בנים לה' שאביכם קיים לעד, ואין ראוי שתדאגו ותתאבלו בתכלית על שום מת, והיינו, דמה לו לאדם לבכות אחר שקרוב הוא אל אביו שבשמים, קל חי וקיים, הממלא כל מחסורו ומשפיע לו כל טובו כאב לבנו, הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך. ידוע מה שאמר המשגיח 'רבי ירוחם' זצוק"ל אחר פטירת ה'חפץ חיים' זי"ע כשהכל הרגישו כי 'חשכות' באה לעולם, ויען ויאמר, אכן, ה'חפץ חיים' נסתלק מאתנו, אבל הרי מי שעשה את ה'חפץ חיים' עדיין חי וקיים... (משיחותיו, דעת חכמה ומוסר ח"ב עמו' פח).

ז. פעם אמר הרה"ק רבי שלמה מקארלין זי"ע שחיותו ופרנסתו באה לו משני קיען - [פרה בשפת האידיש נקראת 'קיא' ומזכיר את תיבת 'כי' בלשון הקודש] 'כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו' (תהלים לג כא), אמר לו בן שיחו אף אני יש לי אותם שני קיען (פרות) ומדוע אין פרנסתי מצויה, אמר לו הרה"ק, אכן, יש לך שני קיען, אבל קיען אלו נדרש מהאדם לדעת כיצד והיאך חולבים אותם (ווי אזוי זיי צו מעלקן)... כלומר שיש להשריש בקרבו את האמונה בבטחון אמיתי להיות סמוך ובטוח בה' שימלא כל מחסורו, ואז אכן לא יחסר מאומה... (גירסת הרה"ק רבי יעקב מפשעווארסק זי"ע).

ח. מעשה באברך שנכנס אל רבו בקול תאניה ואניה, רבי קדוש, לבני ביתי הייתה עד עתה 'עבודה קבועה' אצל בעה"ב אחד, ומשם הייתה פרנסתי ופרנסת אנשי ביתי בהרחבה גדולה, אך זה עתה קיבלה 'מכתב פיטורין' ואני אנה אני בא... מנין יהא לנו לחם לפי הטף... שאלו הרבי, אמור נא, האם יש לך 'תיבת דואר' תלויה בפתח ביתך מבחוץ, האברך שלא הבין את השאלה - שלא ממין הטענה, נענה מפני הכבוד, אכן, יש ברשותי תיבת דואר, המשיך הרבי ושאל, האם מפעם לפעם הנך מקבל בה מכתבים וכדו', נענה האברך שעדיין לא הבין שייכות ה'דואר' לצרתו - הן, שאל הרבי אולי יודע מר מיהו ה'דוור' (הנושא את המכתבים ממקום למקום) המביא לפתחך את המכתבים,

- חברו שמעון. כיו"ב, לא ייחל ולא יקווה למתן שכרו של ה'בוס' או (לאורך) למתת ידו של ה'נותן צדקה', כי הללו אינם אלא כ'ידו' של הנותן זה הקב"ה בכבודו ובעצמו הזן ומפרנס לכל, ולא הם ה'נותנים' (אף שבוודאי נצטוונו ב'הכרת הטוב', מ"מ היטב יש לנו לדעת מיהו ה'נותן')...

הדברים אמורים בין לטב בין למוטב, וכגון, כשחברו מזיקן ח"ו, אך לטיפש ייחשב הניזוק אם יקום בחברו להשיב לו כגמולו, או עכ"פ אם יהיה נוטר לו טינה בלבו, מתוך מחשבה שרעהו הוא אשר הביא עליו את הרעה הגדולה הזאת. אין לו אלא להבין ולהשכיל שרעהו אינו כי אם 'יד' המכה, שנשלחה אליו ממרום...^ט וזה דבר הכתוב איש כמתנת ידו כשם שמתנת ידו של האדם אינה מתנת ה'יד' אלא של האדם ה'נותן'. כן הוא בברכת ה' אלוקיך כאשר האדם מקבל יבין שמאת ה' הייתה זאת", והוא יתב"ש אשר נתן לך.

אף פרנסתו - לא מעשי ידיו מביאים לו הפרנסה, כי אף מעשי 'ידיו' בידי שמים הם... וכעין שכתב

מזון לכל ברואיו כדכתיב (תהלים קלו כה) 'נותן לחם לכל בשר', הוא אביהן של ישראל והם בניו כדכתיב בפרשתן 'בנים אתם', ורוצה בשלומם ואין רוצה במחלוקת... לכן כשאדם אחד נוגע בעסק של חברו ובקש מאתו שיתעכב מזה ולא רצה, ובא לפני ה' יתברך ומתחנן אליו שיתן לו מנה אחרת ולא יצטרך לריב עם חברו בוודאי ימצא עבור זה חן בעיני ה' יתברך עבור מדתו הקדושה, כמאמרם (חולין פט.). 'מאי דכתיב (אויב כו ז) תולה ארץ על בלימה, על מי העולם קיים על מי שבולם את פיו בשעת מריבה'. ועבור במחוננו בה' יתן לזה אפיים, עכ"ל.

יברכך ה' אלוקיך - יבין שכל אשר לו מתנת שמים הוא בפרשתן (טו יז), 'איש כמתנת ידו, כברכת ה' אלוקיך אשר נתן לך', ביאור נחמד מצינו (הרה"ק מוהר"א כהנא הי"ד), על דרך משל לראובן שקיבל מידיו של שמעון סכום אדיר של מעות, הרי פשיטא שלא יודה ראובן 'לידו' של שמעון, אלא לשמעון עצמו, כי יודע שלא היד נתנה לו את המעות, אלא 'בעל היד'

נענה האברך לא ולא, וכי מה איכפת לי מיהו המביא את הדואר, העיקר שהמכתבים מגיעים אלי... עתה נענה אליו הרבי בקול תמיהה ומדוע כל כך תתעניין ב'דוור' המביא לך את הפרנסה ממשלחו - זה הקב"ה בכבודו ובעצמו הזן ברחמיו את הכל, מה איכפת לך מי יהיה שליחך מכאן ואילך.

ט. כבר אמרו להמשיל זאת לכלב אשר בעליו מכהו במטה, והכלב קם בחמתו ונושך את המטה, והנה, לא די שאינו נוקם ומעניש בזה את בעליו אשר הכהו - אלא אף פוצע הוא את פיו בעקירת שיניו עד זוב דם, וזאת מפני שאין לו דעת להבין שה'מכה' אותו הוא האדם המחזיק במטה, ולא המטה שאינו אלא 'אמצעי' לבעליו להכות על ידו. ולכן אמרו חז"ל (סוטה מט:): שבעיקבתא דמשיחא 'פני הדור כפני הכלב', כי כן הוא 'פני הדור' אשר כל אחד חושב ומדמה בנפשו שחברו עשה לו עוול ע"כ משיב לו כגמולו בראשו. ומדוע לא ישים אל לבו שחברו אשר עולל לו כך וכך אינו כי אם 'מקל' בעלמא אשר הקב"ה הכהו במקל זה - בכדי לעוררו ולקרב את לבו אליו, והוא ב'חכמתו' במקום אשר יבוא להתעורר ולשמוע את דבר ה' אליו הריהו מגלגל 'מחלוקת' בעולם...

י. הרה"ק הייטב לב' זי"ע ביאר בפסוק בריש פרשתן (יא כו) 'ראה אנכי נותן לפניכם היום', דהנה 'טעמי המקרא' שעל תיבת ראה הוא 'רביעי', שסימנו נכתב ממעל לתיבה, ובתיבת אנכי הטעם הוא 'תביר' שמקומו מתחת לתיבה, ולרמז לנו, שבאם בכל הקורות אותו יראה האדם ויתבונן אל הטעם שלמעלה - שהכל מאתו בא, והוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות, אזי האנכי האנוכיות והגאוה שלו תביר (שבירה - בלשון ארמי), גאוותו תשבר לגמרי וישאר זך ונקי (הובא במושיען של ישראל ח"ב ע' 361).

יא. הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע המשיל משלו (משלי הח"ח לר"ד זאריצקי תלמידו), פעם איקלע 'בן כפר' לתחנת הרכבת, והנה רואה הוא אדם העומד לצד הרכבת וחוצצרה בפיו, וראה זה פלא - כשאדם זה מצפצף פעם אחת ממחרים כל הקהל לעלות על הרכבת, אחר כמה רגעים יוסיף הלה לצפצף בשנית ואז אף ה'נמושות' ימהרו כל עוד נשמתם באפם לעלות על הרכבת, לאחר מכן יצפצף הלה בשלישית ותחל הרכבת במסעה. נתפעל הכפרי מכוחו של זה האיש, ועד מהרה ניגש אליו ואומר לו בחנופה, לכבוד גדול הוא לי להכיר את מנהיג ומנהל הרכבות, איש אשר על פיו יישק כל דבר. מילא האיש שחוק פיו, באמרו, טעות גדולה טעית בני, אינני אלא 'פועל' קטן, הממלא אחר כל הוראותיו של המנהל היושב כאן למעלה במקום מהודר ולבוש מחלצות, הוא הבעה"ב אשר

באר הפרשה - ראה

שקדם הקנס לכל בני אדם - 'בזעת אפיך תאכל לחם' (בראשית ג יט). אשר על כן חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גור המלך העליון, והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להימלט ממנו. על כן אמרו (ספרי דברים קכג) 'יכול אפילו יושב ובטל, תלמוד לומר, בכל מעשה ידך אשר תעשה'. אך לא שההשתדלות הוא המועיל, אלא שההשתדלות מוכרחה. וכיוון שהשתדל, הרי יצא ידי חובתו. וכבר יש מקום לברכת שמים שתשרה עליו" ואינו צריך לבלות ימיו בחריצות והשתדלות, עכ"ל"ד.

ראה אנכי - אפילו הפחות יכול לתקן עצמו כמשה רבינו בפרשתן (יא כו), 'ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה', מבאר בה הגה"ח רבי משה מידנר זצ"ל שכך אמר להם משה ראה אנכי - הביטו עלי, ראו נא אלו מידות מגונות שיש בטבעי ואעפ"כ התגברתי

ה'ארחות צדיקים' (שער השמחה) 'וצריך שיבטח בשם יתברך שיצליחם במלאכתו ובעסקיו, ולא יבטח בהם, אלא יחשוב אשר מלאכתו ועסקיו הם 'דרך' לפרנסתו מאת ה' יתברך, כמו אדם הבוקע עצים בגרזן, אע"פ שהגרזן חותך העץ, אין הבח בא מן הברזל, אלא מן האיש הבוקע עם הברזל לחתוך בו העץ"י.

וכבר אמרה בן התורה בפרשתן, דכתיב (יד כט) 'למען יברכך ה' אלוקיך בכל מעשה ידך אשר תעשה', וכלומר, שכל השפע הבא על האדם אף אם עבד ונתייגע עליה - בכל מעשה ידך אשר תעשה, מ"מ ה'ברכה' מכח 'יברכך ה' אלוקיך' היא באה.

וכן כתב ה'מסילת ישרים' (פכ"א ד"ה אמנם מה) וז"ל. 'וכבר היה האדם יכול להיות יושב ובטל והגזרה (היינו מה שנקצב עבורו מן השמים) היתה מתקיימת, אם לא

מרוויח הון רב מכל נסיעה ברכבת, על פיו יישק כל דבר, והוא הקובע את כל החוקים ומועדי הנסיעות. אני אינני אלא שליח פשוט.

אף אנו נתבונן במה נשתנינו מאותו 'בן כפר' טיפש, בשעה שהננו משקיעים ב'קשרים' עם עסקן פלוני ועם נדיב אלמוני, וכי הללו מנהיגים את העולם, וכי הללו יכולים לגרום לאדם להיות 'שמח וטוב לב מרוב כל'... עד שאפשר לומר כי יש בזה 'כפירה נסתרת'... הרי הכל תלוי ברצון השי"ת ולא ברצון אדם יהיה מי שיהיה, וכמו שנאמר (תהלים קמו ג-ה) 'אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה... אשרי שק-ל יעקב בעזרו שברו על ה' אלוקיו'. וכן ביאר בסידור 'בית אברהם', בנוסח התפילה 'יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם', אם יכירו בניך וידעו שכל אשר יארע להם מאתך היא, ולא נעשה דבר 'בידי' אדם, אלא בדבר ה', הרי ידיעה זו גופא היא מנוחתם, שהרי בזה תשלחו נפש האדם כי אי אפשר לבריה שבעולם לא להרוויח ולהגדיל רכושו - א"כ מה לו לרדוף ולהחניף לעשיר פלוני או לעסקן אלמוני, ולבעל השפעה' ידוע... לאידך, מה לו לדאוג מפחדו של פלוני, ומדוע יחשוש מאיומיו של אלמוני אחרי שאינו אלא כידא אריכתא כביכול של בורא עולם, ובלא שליחות וציווי ממעל אין בידו עשות מאומה...

יב. אמנם אם יבטח בה' יגדל שכרו למעלה למעלה, וכמו שאמרו במדרש (שוח"ט תהלים קמו) על הפסוק 'אשרי שא-ל יעקב בעזרו שברו על ה' אלוקיו עושה שמים וארץ...' ומה ענין 'עושה שמים וארץ' לכאן, אלא אתם יודעים במי אתם בוטחים - במי שעשה שמים וארץ, משמתחתי את השמים והרקעתי את הארץ שמא זזו ממקומם, כך מי שהוא בוטח בי אין שכרו פוסק לעולם.

יג. פעם נכנס יהודי מבני ארץ הקודש אל הרה"ק מסאטמאר, ומענהו בפיו - כי עלה ברצונו לירד ולהשתקע לדור בחו"ל, אחר שבחול"ל קל יותר להשיא הבנים, אמר לו הרבי, שמע נא, הן בארץ הן בחו"ל אין כל הסבר היאך עומדים קהל הקודש בהוצאות הנישואין המרובות, אלא שמכל מקום - זוהי מציאות הדברים שבסייעתא דשמיא כולם משיאים צאצאיהם בשעטומ"צ, וכל הנפקא מינה שבין בני ארץ הקודש לבני חו"ל, שבחול"ל יש איזה מקום להלביש הדבר ב'דרך הטבע'... ובא"י הדבר מוכיח שהוא למעלה מדרך הטבע, אבל באמת כולו ניסים, עתה אמור נא לי, וכי מעדיף אתה להחליף הנהגת ה' עמך שלא כדרך הטבע בהנהגה שבדרך הטבע...

יד. ודע, שהמרבחה בהשתדלות מראה שהוא סומך על מעשי ידיו, שמהם תבוא פרנסתו, 'הגע בעצמך' אם היה האדם מאמין בכל לבבו שבורא עולם הוא הזן ומפרנס, וכל הנקצב לו יגיע ויבוא אליו מבלי להתייחס לגודל השתדלותו, וכי היה יגע לריק ומשוטט יומם ולילה בשווקים וברחובות בחיזור אחר פרנסתו... ואף אם ההשתדלות

כי אינו ראוי להיות - כי אם הוא עדיין כבר פה הרי זה הוכחה שלבו עדיין רע.... אמר לו הקב"ה אכן רוע לבך כבר תקנת ביניך כפך, ו'מי שם פה האדם' - ק"ו שיש בידי לרפא את כבודת פיך... אבל אין רצוני לרפאותך 'ללמד לדורות שמתחילה היה לו למושה חסרון בלב גם כן - שהיה לב רע ושינה הטבע, וזהו עיקר תכלית האדם, ומכל שכן להשראת השכינה, ונלמד זה ממושה... כי משה רבינו ע"ה מצד טבעו היה עלול להרע, רק ששינה הטבע לעשות החיפך'. הרי לך שאף משה רבינו שלא מצינו בקורות הדורות אדם גדול כמוהו אשר ידעו ה' פנים אל פנים ושהה כמה פעמים בשמים ממעל כמלאך משרת ואין לנו כל שמץ השגה באפס קצה גדולתו - אף הוא נוצר מתחילה עם מידות ותכונות רעות, אלא שבהתגברות על עצמו שינה את טבעו לעשות טוב וחסד בעיני אלוקים ואדם, ודייקא מתוך כך עלה והגיע למדרגותיו הרמות, אף אתה אל תתאונן כי יצרך מפתך להיות כאחד הריקים בישראל - בכל מיני פיתויים לדברים מגונים ל"ע - כל אחד ואחד בדרידה, כי דייקא בזה תלויה כל עליותיך בקרושה^{טו}.

על עצמי והייתי אותם אך ורק לטובה וברכה, עי"ז 'אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה' - כי יקל מעליכם העבודה והמלאכה, שהרי אם אנכי הצלחתי להתעלות למדרגות כאלו עם כל חסרונותי, כ"ש שיש ביד כל אחד ואחד להתחזק ולהתעלות, כי איש מכם לא נולד עם מידות גרועות ורעות כמוני.

ותבין את דבריו עפ"י דברי הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע (בספרו 'בן פורת יוסף', ויחי), כי בפרשת שמות אמרה תורה איך משה רבינו עמד והתנצל לפני הקב"ה שאין בידו לדבר אל פרעה מפני שהוא ערל שפתים וכבד פה ולשון, ענהו הקב"ה (ד יא) 'מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש או פקח או עור הלא אנכי ה'. ולכאורה צריך ביאור - שהרי אם ביד ה' לברוא פה חדש כ"ש שבידו לרפא את כבד פיו ולברוא לו לשון צחה ונקיה, מדוע נשאר משה בכבודת לשונו. אלא ביאורו, כי ה'לשון קולמוס הלב' ולכן נולד משה 'כבד לשון' כי גם לבו רע היה, ואכן, מכיוון שתקן והסיר את רוע לבו גם כבודת הלשון הייתה צריך להתרפא, וזאת גופא הוכיח משה רבינו להקב"ה

'מצווה' היא כדכתיב 'וברכתיך בכל אשר תעשה' (טו יח, ועי' תנדב"א רבה יד ב) מ"מ לא יוסיף בה יותר מידי כדי שלא יעבור על 'בל תוסיף' (כהנוטל 'חמשה' מינים בלולב או 'חמשה' ציציות בטליתו).

טו. יסוד זה כתב הרה"ק רבי משה [הגדול] מפשעווארסק זי"ע בספרו 'אור פני משה' (ריש פר' חקת) ומביא את הסיפור הידוע (הובא גם ב'תפארת ישראל' עמ"ס קידושין אות עז) שמלך היה בימי משה שהבין בחכמת הפרצוף, ובשמעו את מעשה ה' ונפלאותיו, שיגר צייר אל המדבר אשר חונה שם משה איש האלקים כדי שצייר את תואר פניו, כאשר חזר הצייר ותמונתו בידו הביט בה המלך והשתומם למראהו, כי עפ"י חכמת הפרצוף היה נראה האיש כבעל מדות מגונות מאד, והיה בטוח שלא יתכן כדבר הזה, ויצוה להרוג את הצייר שבודאי מעל בשליחותו, ותחתיו שלח צייר שני למדבר למלאות רצונו. כאשר הגיע הצייר למדבר, סמרו שערות ראשו מרוב פחד, כי ראה שאכן הראשון צדק בציורו, ואם יעשה כמעשהו תהיה אחת דתו להמית, ויגש האיש אל משה רבינו ושאלו לפשר הדבר, א"ל משה, אתה בן אדם קרוץ מחומר אשר טח עיניך מראות, הלא הנוול עם מידות טובות והוא מתנהג בדרך הישר כפי טבעו הרי הוא דומה לבהמה (כי גם הבהמה כל הנהגותיה עפ"י טבעה מלידתה). ורק מי שפניו רעים ויש לו מידות מגונות, והוא מתגבר על החומריות ומהפכו לטוב, זה הוא בעצם אשר לו משפט הטוב, כי על ידי בחירתו הוא טוב, עד כאן שמעת', כי משה רבינו נעשה 'איש האלוקים' על ידי שבכל עת ומצב נלחם נגד טבעו הרע והתגבר על מידותיו. ובזה מבאר את הפסוק הנאמר בלידתו של משה (שמות ב ב) 'ותרא אותו כי טוב הוא', וחז"ל (סוטה יג.) דרשו שנתמלא הבית כולו אורה, ולא כתיב ותרא אותו טוב, אלא כי טוב הוא, היינו שראתה על פניו שאינו 'טוב' מצד עצמו, אלא הוא בעצמו ייטיב את עצמיותו ומהותו, וכן הווה שלא השיג אדם בעולם מדרגותיו, מזה נתמלא הבית כולו אורה.

באותו מטבע מצינו בראשונים ב'שיטה מקובצת' (נדרים לב: סוף 'ארבעה נדרים') בשם הרא"ם, מעשה בחכם אחד ששלח דמות פרצופו ל'חכם' המכיר בדמות הפרצופין, והחכם הטמין עצמו מלענות לו, מששאלו השליח מאי האי, השיב ואמר אותו הפרצוף מאדם רע שאין כדמותו, חמדן ונואף וליסטים, ואין להביט אליו. חשש השליח לחזור אל החכם לפגוע בו בדברים הקשים אשר אמר האומן, לפיכך לא הופיע בפני משלחו, החכם שהבין כי יש דברים בגו שלח לאמר לשליחו שלא יתיירא ויגלה לו את כל הענין, בלית ברירה גילה לו השליח את כל האמת, והתנצל שמטעם

באר הפרשה - ראה

ראש חודש אלול - והחכם עיניו בראשו

כלומר על הימים ולא על הלילות, כמו שאמרו (שבת פט:) 'דל פלגא דליליא', כלומר שאין להענישם על הלילות כי בזה הזמן הם ישינים... נמצא שכביכול רק קפ"ג ימים בידו של היצה"ר הם, וכנגד ימים הללו הייתה סעודת אחשוורוש - היצר 'שמונים ומאת יום', וג' ימים הנותרים (מק"פ עד קפ"ג) הם ר"ח אלול ור"ה ויוה"כ, הנקראים 'ימים רבים' (סה"כ ג' ימים) שהן ימי צער ליצה"ר, וכלומר שבימים הללו שבים בני ישראל בתשובה שלימה ומודה ועווב ירוחם על כן הן ימי צער ליצה"ר^{טז}.

לקראת ראש חודש אלול נביא מילין יקירין ממשנתו של הגר"א (בביאורו למגילת אסתר, ע"ד הרמז) על הפסוק (אסתר א ג-ד) 'בשנת שלוש למלכו עשה משתה... ימים רבים שמונים ומאת יום', וכתב הגר"א, וז"ל. אמרו חז"ל (על הפסוק 'ואשה כי תזוב... ימים רבים') ימים - שנים, רבים - שלשה, למה נקרא רבים שהם של צער. (עזה"ד יבואר כאן) כי ידוע שהשנה הוא שס"ה ימים ורביע - והרי 'מקצת היום ככולו', נמצא שהשנה נחשבת כשס"ו ימים. והנה, אין דנים את בני אלול על מחצה מהם,

זה לא חזר אליו בתחילה כדי שלא לביישו. נענה החכם ואמר מן הכל אמר אמת, שיצרי מגרה בי ומסית אותי לעשות כל זאת, אבל החכמה שבי מונעת אותי מכל זה, והחכמה תעוז לחכם להדריכו בדרכי יושר (עכ"ל בשינוי קצת). בכפתור ופרח יובנו דברי הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (ר"ה ד"ה או יאמר אתם נצבים) על דברי התוכחה שהוכיח משה לישראל 'ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה' (דברים ט ט), וצ"ב, מה 'תוכחה' יש בזה לבני". אלא, שהתאונן כי מחמת חטאם הוצרך להיות פעם שניה בשמים ארבעים ימים ולילות, ועליה זו ירידה היא, כי סוד כל בריאת העולם רק עבור האדם בהיותו בעולם העשיה הגוף עם הנפש יחד, והיצר עומד לנגדו ומסיתו, והאדם כובש יצרו ומתגבר עליו לעשות רצון הבורא ב"ה ועובד הש"י... וזהו עיקר חיותו של אדם, לחיות מתוך מלחמה תמידית והתחדשות במלחמה, כמ"ש ואביתנה תהלה מקרוצי חומר כו', ולזאת צריך האדם לתת שבח והודי' על כל שעה ורגע שהוא עודנו בחיים ויכול לעשות רצונו ית"ש כי זה כבודו, ובפרט על משה רבינו בעצמו שכפי שנתבאר כאן זאת הייתה כל מעלתו - ששכן בקרבו יצר קשה והיה משברו בכל עת ושעה. וזוהי התוכחה על עוד מ' יום שהיה במרום כמלאך ושרף ובטל ממנו מלחמת היצר, וימים הללו כמי שחסרים ממנין שנותיו, והם אשמים בכך, כי כל זה היה מחמת חטאתם שהוצרך לעמוד במרום לבקש עליהם רחמים.

ויהיו תואמים לדברי הרה"ק הרש"ב מליובאוויטש זי"ע ב'ספר המאמרים' (שנת תרע"ט, עמוד תרעח), שביאר כיצד יתכן ש'והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה' (במדבר יב ג) וכי לא ידע שהוא גדול מכל האדם, ולא קם נביא עוד בישראל כמשה... והוא היחידי מברואי עולם שעלה למרום למשך ארבעים יום וארבעים לילה - לחם לא אכל ומים לא שתה כמלאכי ה' צבאות, והיאך עמד בדעתו שהוא הפחות מכל האדם אשר ע"פ האדמה. אלא, שמושה ראה ספרו של אדם הראשון (בו כתוב מעשי הדורות שמבראשית עד תחיית המתים, כמבואר בשמו"ר מ ב), וראה את נמיכות דור אחרון שבקושי יקיימו תורה ומצוות 'בפועל' ולא תהיה להם עבודה אמיתית במוח ולב, ואף גם זה יעלה להם במסירות נפש, שיהיו כמה מניעות ועיכובים בגוף ונפש בריבוי העלמות והסתרים, ויעמדו נגד כל מונע ויקיימו המצות במסירות נפש, היה (משה) בתכלית השפלות בעצמו מפני היתרון הזה, שהם גדולים הרבה ממנו. אז השפיל משה את דעתו, כי ידע שהם גדולים יותר ממנו, והדברים נפלאים (בוודאי שאין לנו שמץ השגה בקצה גדלותו של משה, ואלמלא נכתב אי אפשר לאומרו, אך יש ללמוד מן הדברים מעלת דורנו העומדים באמונתם על אף הנסיונות העוברים עליהם). אמור מעתה, אם כל גדולתו של משה רבינו הייתה דייקא מזה שנולד בטבעים קשים ורעים והתגבר עליהם, א"כ דור זה האחרון שטבעם ומצב הרחוב והסביבה וכו' מטה את האדם לרעה פי כמה וכמה, הרי בהתגברותם הם עולים (כביכול) למעלה ממשה רבינו. טז. מסופר על הרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר זי"ע שפעם נחלש מאוד ויעצהו הרופאים לנסוע למקום נופש הידוע במזגו הטוב ובסגולותיו הרפואיים, ברם לצורך כך נזקק למעות הרבה, ואנשי שלומו טרחו ועמלו לאסוף את הכסף הדרוש ולהכין לו שם כל מחסורו, ואף העמידו מניין אנשים שיסעו עימו בכדי שיוכל תמיד להתפלל בציבור, כמובן שכל 'הכנות' אלו נמשכו זמן רב, עד שסוף סוף הגיע הרה"ק אל המנוחה ואל הנחלה שני ימים קודם ראש חודש אלול, כעבור יומיים בלבד פנה אל מקורביו ואמר להם שברצונו לשוב לביתו כי ר"ח אלול היום, התפלאו מאוד ואמרו וכי כל הטורח הגדול הלזה ויגיעות גוף ונפש היו רק בשביל שני ימים בלבד... השיב להם אדרבה זה גופא רצוני ומאוויי, שיהא זאת לשיחה בפי הבריות שלאחר כל הטרחות עזבנו את הכל, ויאמרו זה לזה מה ראה על ככה, אין זה רק מפני שהגיע ר"ח אלול, ויכנס ללב הרהור תשובה, וכדאי הרהורי תשובה אלו כנגד כל העמל והטירחה...

נתון נתן - מצוות הצדקה

בפרשתן (טו י יא) 'נתון נתן לוי' ולא ירע לבבך בתתך לו, כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוךך בכל מעשך ובכל משלח ידך¹, כי לא יחדל אביון מקרב הארץ, על כן אנכי מצוך לאמר פתוח תפתח את ידך, כתב ה'חינוך' (תפ) ו"ל. 'וכל מבין דרכי התורה ומשיג לדעת אפילו מעט בחין ערכה, ידע בכירור כי המפורז ממונו לצריכים - נוסף עוד (היינו

כתב ב'קדושת לוי' (דברים ראש השנה), הנותן בים דרך (ישעיה מנ טז) זה ראש חודש אלול (עי' ב"ר ו). הכלל הוא, כי בראש חודש אלול השם יתברך מגלה אלקותו ומלכותו לנשמת ישראל, וכי הוא מנהיג את כל העולמות בחסדו הגדול, וישראל עם קדושו ממליכים עול מלכותו עליהם. וזה 'הנותן בים דרך זה ראש חודש אלול'... שבר"ח אלול מגלה השי"ת לנשמת ישראל כי הוא מנהיג העולם".

יז. הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא זי"ע רמז בפרשתן 'ראה' שהוא ראשי תיבות ר'אש א'לול ה'יום, כי קריאת זאת הפרשה תהיה תדיר בפתחה של חודש הרחמים והסליחות (בשבת מברכין אלול, או בר"ח אלול), והודיענו הכתוב בזו העת - ל' יום קודם ראש השנה, 'ראה אנוכי נתון לפניכם היום' - 'היום' זה ראש השנה (כמבואר בזוה"ק ח"ב לב:), זכור מ'עתה' את היום הגדול הבעל"ט, וניתן לכם חודש זה כמתנה לקנות לעצמכם 'שנה טובה ומתוקה', התעוררו כבר מעכשיו לקראת יום הגדול של 'ראש השנה' הבא עלינו לטובה, ותזכו בדין לשנת גאולה וישועה.

יח. החיד"א זי"ע מביא בספרו 'פני דוד' (ראה ד"ה ובכפל הכתוב) בשם האלשיך (בפרשתן, ד"ה נתן נתן א"י השני, ועיי' פר' משפטים אם כסף) שכראות אדם שהקב"ה השפיע לו שפע רב, ידע שאינו אלא 'אפוטרופוס' על המעות, וכמו שאמרו (ב"ב קלא:): הכותב כל נכסיו לבן אחד בין הבנים הרי הוא נעשה אפוטרופוס על הממון, כי אומדים דעתו של אב שלא כיוון לתת רק לאחד ולהניח את שאר בניו - אלא שמינה אותו לאפוטרופוס, ועל דרך זה כל ישראל בנים לה', ואם נתן נכסים לעשיר - הדעת נותנת דחלקו של עני מונח אצל העשיר, ואין העשיר אלא אפוטרופוס עליהם. וז"ש נתון נתן לו, פירוש. ראה אנכי נתן לך, כדי שתתן לו, ולא ירע לבבך - שהרי נמצא שהנך נתן לו משלו, ואין זו מצוה כי מעותיו של העני מופקדים בידך, ושלו הוא נוטל, ואף שלכאורה אין זה מצווה כלל, עכ"ז - בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוךך.

כה אמר הרה"ק מסקולען זי"ע במשל 'למחלק' (מלצר) הממונה לחלק את המנות למסובים בשמחת הנישואין, ובבואו לפני אחד השולחנות בו ישבו כעשרה סועדים הניח את המגש הגדול בסמוך לאחד המסובים כשבדעתו לקחת ממנו ולחלק לכל המסובים, והנה אך התחיל לחלק לאיש איש מנתו פתח היחיד שהמגש הונח לידו - איי, אדון נכבד, מנין לך העוז והחוצפה לקחת משלי ולחלקה לאחרים, שחק ממנו ה'מחלק' וכי תעלה על דעתך שנתתי לך לבדך עשרה מנות בשר בסעודה אחת, אלא שהייתי מוכרח להניחו באיזה מקום לכן בחרתי בך להניחו בסמוך לך, אבל ע"מ לחלקה לאחרים הנחתיו כאן... והנמשל מובן.

פעם התאונן יהודי לפני הרה"ק רבי ישעי' מקרסטיר זי"ע על מצב פרנסתו הקשה מנשוא, הרעיף עליו הרה"ק ברכות לרוב, ויעצו להתחיל במסחר חדש, ואכן, הלה ראה ברכה במעשי ידיו ובמהרה נתעשר בעשירות עצומה. ויהי לתקופת השנה בא שוב היהודי אל רבינו והודה לו מקרב לבו על העשירות שנפלה בחלקו, אבל, רבי קדוש, נתרבו 'קרוביי וידידי' - אנשים שמעולם לא ידעתים כלל, וכולם לדבר אחד מתכוונים - לכספי וזהבי, הדברים יצאו מפי האיש, והרבי החליט לעשות מעשה, ויאמר לעשיר, נו, אם אין ברצונך לתת, נתור אחר אחרים שברצונם לתת משלהם לאחרים... העשיר שהבין את משמעות הדברים - כי בקרוב ממש ימצא עצמו בעניותו דאשתקד, החל מתחנן על נפשו - אמר לו הרבי לשם מה זקוק האדם לפרנסה אם לא כדי לחלק לאחרים... (פארוואס דארף מען פרנסה, אויב נישט צו טיילן פאר אידען).

עתה אמר לו רבינו, הנני מטיל גורל בין בני עירך וגם שמך בכללם - וכל מי שיעלה בגורל הוא יזכה בעשירות שנתתי לך, אמנם, אם תתחרט באמת על דברך, ותקבל על עצמך לתמוך בידי העניים והאביונים יעלה שמך בגורל ותשאר העשירות בידך. אך למותר לומר, כי רגשי חרטה הציפו את לבו של היהודי, וקיבל על עצמו בקבלה איתנה לפזר מממונו לכל נצרך, ואכן... למרבה הפלא, שמו עלה בגורל, ורבינו נענה ואמר לו, עתה ראיתי כי אכן בחרטה גמורה נתחרטת, ומעתה תשאר הברכה בידך (מפי הרה"ק רבי אברהם לוריא ששמע מהגה"צ רבי אשר זעליג מרגליות ששמע מבעל העובדא).

יט. ה'מגיד מדובנא' זי"ע (אהל יעקב ראה, ד"ה כי בגלל) המשיל את הדבר לאדם שאיבד שטר של מאה זהובים, ובדרך חיפושו מצא מאתים זהובים אחרים, ברם, יש לו מקום לחשוב שאם לא היה מאבד את המאה הראשונים היה

לו עתה ג' מאות זהובים, אך ההולך בשדהו ושק של זרעים בידו ונקרע השק ונפלו ממנו זרעים, ולאחר זמן עבר האיש בשדהו ונשתומם לראות שצמחו בשדהו ירקות לרוב, וכי יש לו מקום לומר - אם לא היה נקרע שקי היה לי כעת לבד משדה מלאה בזרעים גם שק 'גרעיני זרע', והרי לשוטה ייחשב האומר כן, מכיוון שכל הצמיחה באה לו רק על ידי שהשק נקרע ונפלו ממנו גרעיני הזרע. כמו כן על האדם לדעת, שבכדי שיזכה לישועות והשפעות מן השמים עליו לזרוע את גרעיני הצדקה, וכך דאמרינן 'זרוע צדקות - מצמיח ישועות' שהצדקה היא אשר מצמיחה את הישועות וזה פירוש הכתוב 'ולא ירע לבבך בתתך לו' שלא תחשוב שממונך מתחסר על ידי הצדקה, כי אדרבה 'בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוקיך' כי הצדקה היא אשר הצמיחה את כל הברכה והשפע.

עוד המשיל המגיד מדובנא (כתבי המגיד מדובנא ח"ב על מלאכי) על דרשת חז"ל (תנחומא ראה יח) בכתוב (דברים יד כב) עשר תעשר ודרשו 'עשר בשביל שתתעשר'. וכן אמר הקב"ה על מצוות מעשר (מלאכי ג י) 'בחנוני נא בזאת אם לא אפתח לכם ארובות השמים', וביאר בדרך משל, לסוחר שהגיע ממדינת הים וברשותו ספינה מלאה בבדים משובחים מעשי אורג, השמועה פשטה במהרה ברחבי העיר כי ניתן כעת להשיג בדי יקרים במחיר זול, ואכן, תוך זמן קצר עמדו לפניו כל סוחריו העיר. הסוחר הודיע לכל שאורכה של כל חתיכת בד היא שישים אמה, וכל אחד מהם רצה שהמוכר ימדוד לעיניו את כל הגלילים שהוא קונה מאתו, מה עשה הסוחר שאצה לו הדרך אמר להם אין עתותי בידי, אבקשכם, קחו את הגליל הנראה כדק ביותר, עתה אמדוד אותה לעיניכם ומכיוון שתראו כי אורכה שישים אמה תדרשו ק"ו לשאר הגלילים העבים יותר שבוודאי יש בהם שישים אמה...

והנמשל, כי הנה הקב"ה חמל עלינו ונתן לנו את תורתו עם תרי"ג מצוותיה. ותכלית כולם להיטיב עמנו ולהשפיע עלינו שפע רב - מצווה מצווה ועניינה המיוחד לה והם הם מקור הברכה. עתה בא אדם הקרוץ מחומר, ואומר לראיה והוכחה אני צריך, מניין אדע שהמצוות מקור הברכה הם - ולא אפסיד בעבור שמירתם (כגון הממהר לעבודתו ונראה לו שבקיצור תפילתו יצא מן המניין מוקדם יותר וירוויח יותר ממון, וכיו"ב בשאר מצוות), ואכן, חסד עשה עמנו הבורא, אחרי שקשה לנסות שש מאות ושלוש עשרה מצוות - קחו מצווה אחת הנראית כמי שקרובה להפסד יותר משאר המצוות, שהרי הנותן מעשר מפחית מרווחיו, 'ובחנוני נא בזאת' עשר בשביל שתתעשר, וממנה תקיש לכל המצוות שרווח גדול טמון לנו בהם, ואין השומע לי ומפסיד.

פירוש נאה מתאמרא משמיה דהגה"ק ה'בן איש חי' זי"ע עה"פ (תהלים מט יז) 'אל תירא כי יעשיר איש כי ירבה כבוד ביתו כי לא במותו יקח הכל לא ירד אחריו כבודו', וביאר בדרך משל דשני חברים נתעשרו ופעם נפגשו יחדיו ושאל האחד לרעהו 'במה התעשרת', השיבו רעהו, שמעתי את 'דרשת' הרב בשב"ק, וכה אמר, עשר בשביל שתתעשר כי בזכות הפרשת מעשר כספים מכל מה שמרוויחים זוכים לעשירות, וכן עשיתי. חזר רעהו ושאלו, כיצד נתעשרת, והשיבו, גם אני שמעתי מפי הרב את דברי הגמרא (בב"מ נט): 'אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו' כלומר תנו כבוד לנשותיכם כדי שתתעשרו, מיד קניתי תכשיטים לאשתי וזרחה עלי שמש ההצלחה. מיהר הראשון בטענה אל הרב, מדוע כשדרש הרב את הסגולה של נתינת מעשר לא הזכיר ג"כ את הסגולה של אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעשרו, כי אילו ידעתי זאת הייתי בוחר בסגולה הב' שהיא קלה מהראשונה, ותחת לפזר מעות הרבה לצדקה הייתי משקיע בתכשיטי כסף וזהב ולא היה חסר מממוני כלום.

השיב לו הרב, אל ירע בעיניך, כי חילוק גדול יש בין הסגולות, הכסף שהשקיע חברך בתכשיטי כסף וזהב אמנם הביא לו עשירות בעוה"ז אבל לעולם הבא לא יקח ממנו מאומה, משא"כ זכות הצדקה והכסף שפיזרת לצדקה - 'והלך לחפניך צדקך', הם ילכו עמך לבית עולמך (וכע"ז כתבו בכמה מהספד"ק). ובזה פירש הפסוק הנ"ל 'אל תירא כי יעשיר איש כי ירבה כבוד ביתו', כלומר אל תירא ממה שהעשיר פלוני במה שהרבה כבוד ביתו כלומר שהוקיר את אשתו זו ביתו וקנה לה תכשיטין, ואל ירע בעיניך לומר מדוע הוצרכת לפזר הרבה לצדקה כדי להתעשר, לכן אמר 'כי לא במותו יקח הכל לא ירד אחריו כבודו' כי הן אמנם בחיים חיותו ירבה כבוד ביתו אבל במותו לא ישאר לו מכל זה מאומה, משא"כ הממון שנתת אתה לצדקה ילוח אותך ויגן בעדך בזה ובבא.

ויש שהוסיפו לבאר עפ"י"ז בדרך דרוש את הפסוק בתהילים (ק"ב ג) 'הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד' דאם עושה ההון והעושר רק מחמת 'ביתו' זו אשתו, אזי 'צדקתו' היינו הצדקה שעליו לתת לעניים ולמסכנים 'עומדת' במקומה ולשוא ממנת 'לעד'. אך זה ש'הון ועושר בביתו וצדקתו' היינו שגם משכיל אל דל ועושה צדקה בממונו, זכות זו 'עומדת לעד' להליץ עליו רב טוב בזה ובבא.

שלא די שלא יחסר ממנו מהצדקה, אלא אף יתרבה) כי ה' ידין את האדם לפי מעשיו ויעניקו מברכתו כפי התקרבו אליה (היינו כפי אשר יתקרב האדם אל הברכה המצויה ביד ה')², ומידת הכילות (הקמצנות) היא מחיצה של ברזל בינו ובין הברכה והנדיבות הוא חלק מחלקי הברכה³, ונמצא המתנהג בה (בנדיבות הלב)²² שהוא בתוכה (בתוך הברכה)²³.

ולא רק לפתיחת שערי ברכה ורווחה כנגד מעשיו זוכה האיש, אלא גם יוסיפו לו מן השמים 'מתנת חנם'. כתב הרה"ק ה'עבודת ישראל' זי"ע (שמות לג יט, ד"ה ותנותי) וז"ל. שהבורא יתברך נותן לו מדת חנינה ורחמנות - שיתנהג האדם עצמו במדת רחמים וחסד, ועל ידי זה נותן לו מאוצר מתנת חנם (שהוא אוצר גדול), וכמו

כ. כתב בעל ה'שבט מוסר' בספרו 'מעיל צדקה' (סימן תלא), על רשע אחד שכל ימיו עברו עליו בחטאים ועוונות, ובעת שנפל למשכב וכבר כמעט גוסס היה, אמרו לו אנשי ביתו מדוע לא טעמת עדיין כלום, אמר להם אם תתנו לי ביצה מגולגלת אני אוכל, וקודם שאכלה בא עני אחד על פתחו, ואמר תנו לי צדקה, אמר החולה לקרוביו תנו לו הביצה, ויתנו לו את הביצה ומימיו לא עשה כי אם זאת הצדקה בלבד, כעבור ג' ימים מת החולה. ויהי לימים בא הנפטר לבנו בחלום הלילה ואמר לו, בני יקירי, היה רגיל לעשות צדקה ותירש חיי העולם הבא, לפי שכל ימי לא עשיתי צדקה אלא אותה ביצה שנתתי לעני בלבד, וכשנפטרתי מן העולם הכריעה לי אותה ביצה על כל עוונותי וזכיתי לגן עדן. ומבאר שם ה'שבט מוסר' שאם תשאל היאך שייך שמצווה אחת הטתה עליו את כל הכף לזכות אף שהיה מלא ברשע, כי אותו עני היה על סף מוות, ועל ידי אכילת ביצה זו ניצל ממוות לחיים, וכך יכול העני להוסיף לקיים תורה ומצוות, ואף להוליד עוד בנים ובנות לה' ולתורתו, נמצא שכל מצוותיו של הלה ושל כל דורותיו אחריו נזקפים לזכותו של אותו רשע שנתן לו את הביצה. ומכאן ילמד האדם את גודל כוחה של מצוות הצדקה.

כא. וכך ביאר הרה"ק מסאטמאר (דבר"י כי תצא) את טענת בני"י בהיותם במדבר 'כלום ראיתם ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא' (יומא עב:), כי במדבר סיפק הקב"ה כל צרכינו ארבעים שנה - ולא היה שייך לקיים שם מצוות צדקה, זו הייתה טענתם היאך אפשר להתקיים בלא 'מוציא' - כלומר בלא להוציא הוצאות על צדקה... הרה"ק הנהיג לחלק 'לחיים' לכל הקהל אחר הדלקתו נרות חנוכה, לבד מאמירת הפלפול שכבר היה נהוג אצל אבותיו הקדושים, פעם שאלו הרה"ק ה'ברך משה' זי"ע מה המקור למנהג זה, ענה לו הרה"ק הנה מצינו במס' ביצה (ב.) 'ביצה שנולדה ביו"ט, ב"ש אומרים תאכל, וב"ה לא תאכל'. וברש"י, 'לא תאכל - בגמ' מפרש טעמא'. ואילו על 'תאכל' לא אמר רש"י לעיין את הטעם בגמרא, כי אין צריך כל טעם וסיבה מדוע לתת 'לחיים' ומזונות איש לרעהו, ורק על לא תאכל נדרש טעם מיוחד מדוע...

כב. ובכלל, על האדם להיות 'משכיל אל דל' - להיכנס לנבכי מחשבותיו והרגשותיו של רעהו, ולהשתדל להטיב עמו בתכלית הטובה, כמעשה הידוע על הרה"ק מסאטמאר זי"ע שפעם נכנס אליו יהודי מר נפש, ובכה לפניו על רוב צרותיו וחובותיו, כי טפלי תלויים בו, ואף זקוק הוא למעות עבור נישואי צאצאיו וכו', שאלו הרבי, ר' יהודי, לכמה מעות נצרך מע"כ בזו העת, ויען האיש ויאמר 'שלושים אלפי דאלער' טבין ותקילין, פתח הרבי את הארון, והוציא משם סך עשרים ותשעה אלפי דאלער, ויאורו עיני היהודי, ונהפך לאיש אחר... בצאת היהודי שאלו הגבאים את הרבי, אם כבר נתן הרבי סכום אדיר כזה, מדוע לא מילא מבוקשו בשלימות - לתת לו שלושים אלפי דאלער, ויען הרבי, אם הייתי נותן לו שלושים אלפים, היה הלה מהלך בהרגשה. אי, אי, אילו בקשתי יותר הייתי מקבל יותר, ולא הייתה שמחתו שלימה, כמו עכשיו, שקיבל כמעט את כל הסכום שביקש, ומעתה לא יטרידוהו המחשבות אם הייתי מבקש הייתי מקבל יותר...

כג. ענין גדול היה אצל צדיקי הדורות, להיות מן המעשים לצדקה לכתת את רגלם לאסוף מעות עבור עניי העם, ידוע שהרה"ק מסאטמאר זי"ע שלח פעם את הרה"ח ר' געציל בערגער ז"ל שהיה מעשירי הקהילה, שילך ויקבץ בביהמ"ד דמים יד על יד, כי שכר מצווה זו גדולה עד מאד.

ידוע מה שאומרים בשם הרה"ק הרר"א מליזענסק זי"ע, שכיתות הרגליים לאסוף מעות לצדקה בד' קצוות העיר, מכפר לאדם אם נתחייב ח"ו בד' מיתות בית דין.

וב'ערוך השולחן' כתב (סי' רמ"ז ס"ה) מקובלני שאם מאסף צדקה לאחרים, חוסך בזה לדורותיו אחריו שלא יצטרכו לילך לחזר על הפתחים.

באר הפרשה - ראה

להפסיד ממעותיו - כך וכך מעות, נמצא שהעני מוכה את 'בעל הבית' שיקיים הנגזר עליו (להחסיר מכספו) על ידי דבר מצוה, דממילא בוא יבוא ההפסד עליו, ומי פתי אשר יעדיף לקיים את הנגזר עליו באופן של 'הפסד ממון', בשעה שאפשר לו להחסיר את הממון על ידי קיום 'מצוות צדקה', שאז ירוויח בכפליים - הן קיום מצווה, והן שינצל מכל רע, שכן 'צדקה תציל ממות' (משלי י ב), ואכן, יותר ממה שהבעה"ב עושה עם העני, העני עושה עמו"ד.

ודווקא הוותרנות היא המפתח להשפיע עליו בהרחבה גדולה, וכה פירש הרה"ק האמרי אמת' זי"ע בדרך הרמז במה שנאמר בפר' עקב (ח יז-יח) 'ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, וזכרת את ה' אלוקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל', שהנה 'עוצם ידי' מתפרש מלשון 'עוצם עיניו', וכלומר שסוגר את ידו, ועל כך הוזהרה התורה שלא יאמר שבבך שסוגר וקומץ ידיו מלפזר לצדקה בזה הרבה את ממנו ועשה לו את החיל הזה, אלא זוכרת את ה' אלוקיך ואת מצוותו לתת לאחרים, שדייקא עי"ז הוא הנותן לך כח לעשות חיל.

משכיל אל דל - צדקה כפי צרכי המקבלה

בפרשתן (טו ח), 'כי פתוח תפתח את ירך לו... די מחסורו אשר יחסר לו' ואמרו חז"ל (כתובות סו:): אשר יחסר לו - אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו. אמרו עליו על הלל הזקן, שלקח לעני בן טובים אחד סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, פעם אחת לא מצא עבד לרוץ לפניו, ורץ לפניו שלשה מילין. והקשה הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, דבשלמא מה שנתן

שדרשו (שבת קנא:): על הפסוק בפרשתן (דברים יג יח) 'ונתן לך רחמים - ועל ידי זה זרחמך', עכ"ל.

וגדולה היא הצדקה לרצות בין האדם לקונו, כדאיתא ב'אבות דרבי נתן' (פ"ד משנה ה) פעם אחת הלך רבי יוחנן בן זכאי בירושלים והיה מהלך רבי יהושע אחריו, וראו בית המקדש שהוא חרב, נענה רבי יהושע אוי לנו שחרב הבית שהיו מקריבין בו הקרבנות המכפרין עוונותיהם של ישראל, זעתה אין לנו קרבן לכפר, אמר לו רבי יוחנן, בני, אל ירע לך יש לנו כפרה אחרת שהיא כמותה - ואיזה, זה 'גמילות חסדים', שנאמר (הושע ו י) 'כי חסד חפצתי ולא זבח'.

איתא במדרש (בר"ר נט א) רבי מאיר הלך ל'ממלא' (שם עיר) ומצא שם 'שחורי ראש' - פי' שכולם מתו בצעירותם, בטרם ילבינו שערות ראשם, שאל אותם שמא מבית עלי אתם, שנאמר בהם (שמואל א' ב לג) 'מרבית ביתך ימותו אנשים' אמרו לו, רבי, התפלל עלינו, אמר להם רבי מאיר 'לכו וטפלו בצדקה ואתם זוכים לזקנה' ודרש זאת מהכתוב (משלי טו לא) עמרת תפארת שיבה - בדרך צדקה תמצא. ומכאן, דככל שמוסיף אדם להעניק מדיליה לאחרים הרי הוא זוכה לעצמו יותר ויותר.

עוד דרשו חז"ל (ויקרא רבה לד ח) על הכתוב (רות ב יט) שאמרה רות לנעמי על בועז (שגמל עמה חסד ונתן לה לאכול) 'שם האיש אשר עשיתי עמו היום בועז, אשר עשה עמי לא נאמר אלא אשר עשיתי עמו - דיותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית'.

יש שביארו דברי המדרש, דהרי 'כל מזונותיו של אדם קצובין לו' (ביצה טז:), ופעמים שנגזר על האדם

עיי' 'פתחי תשובה' (יו"ד רנ"ו סק"א) בשם תשו' יד אליהו (סימן נד) דצריך לעמוד מפני גבאי הצדקה בשעה שהולך וגובה מאיש לאיש. יש שהמליצו, שלכן נהגו לעמוד ב'זיברך דוד', כי אז הוא זמנם של גבאי צדקה להיכנס לבית הכנסת וביהמ"ד לגבות מהקהל מעות לצדקה, ולכן קמים - לכבודם...

כד. וכך היה אומר הרה"ק הרבי ר' זושא מאניפולי זי"ע 'א' קלוגער נעמט און די נאר געט' - החכם לוקח והטיפש נותן, פירוש, החכם יודע שכל נתינתו לאחרים אינה אלא 'לקיחה' שע"ז תתגלגל עליו מידת הרחמים ויתרבו נכסיו, לעומת זאת הטיפש חושב שהוא 'נותן' משלו לאחרים 'ומפסיד'. ובזה ביארו לשון הכתוב (שמות כה ב) 'ויקחו לי תרומה', שלכאורה היה צריך לומר 'זיתנו לי תרומה' ומה שייך לשון 'לקיחה' בנתינת התרומה, אלא שהנתינה עצמה אינה אלא לקיחה, שכאשר נותן באמת לוקח הוא מאוצרות השפע שבמרומים. כעין זה ביאר השפת אמת, שבאמת לא שייך ש'יתן' האדם משלו, אחר שכל קצבת הממון נגזרה מראש השנה, ואף אם לא היה נותן סכום זה לצדקה הרי היה נאבד ממנו באופן אחר, אלא שכל חשיבות הנתינה היא בכך 'שלוקח מעצמו' - שפועל בקרבו את רגש הנתינה לאחרים, על כן נאמר 'ויקחו לי תרומה' - שתקחו מעצמכם.

רגילותו ב'עבד שירויץ לפניו', ואף ש'נשיא' היה, מכל מקום 'פיקוח נפש דוחה את כל התורה כולה', ומותר הוא - ואף מחוייב, לרויץ לפניו להצילו מאבדון.

מבאן נלמד חשיבותה של גמילות חסד, הן בנזף הן בממון. להעניק איש לרעהו עד כמה שידו מגעת, ויזהר שלא לזלזל באדם מישראל יהיה מי שיהיה, ולא עוד, אלא יכבדנו בכל הכבוד הראוי לו, ואף שה'כבוד' דמיון הוא²,

לו סוס לרכב עליו ניחא, אך מה שרין לפניו בעצמו צריך ביאור, כי הלל הזקן נשיא בישראל היה, ואסור לו לבזות עצמו - לרויץ לפניו עני בכדי למלא אחר שיגיונותיו שהתרגל שעבד ירויץ לפנות לו הדרך.

אלא מוכח מבאן, שיש להתייחס להרגשותיו של הזולת³ בנדר של 'פיקוח נפש', ואף הלל התייחס אל אותו עני כנכנס לגדר סכנת נפשות באם יחסר לו

כה. ידוע שעל שולחנו של הגה"ק ה'מטה אפרים' זי"ע התאחדו תורה וגדולה גם יחדיו, תחת בעלותו היה בנק גדול, בו היו מפקידים מעות ואף היה מלווה סכומים גדולים לכל דורש ומבקש. ביום מן הימים נכנס אליו יהודי עני ואביון וביקש הלוואה גדולה על סכום גדול למחצית שנה, ה'מטה אפרים' הגיש לו את טופסי השטרות שירשום עליהם את פרטי הלוואה, ובתחתיתו אף מקום החותם של הלווה ושל ערב נוסף שעליו לחתום שהוא ערב בעד סכום הלוואה. לאחר רגעים החזיר לו העני את השטר, הביט ה'מטה אפרים' על מקום חתימת הערב, וראה שהעני (שאיש לא היה מוכן לחתום עבורו ערבות) חתם בעצמו במקום הערב בלשון הכתוב 'לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צבקות', כאומר, הקב"ה שלא חסר לו מאומה הוא יהיה ערב בעדי לכלכלני בסכום גדול זה. נכמרו רחמיו של ה'מטה אפרים' על אותו עני ונתן לו את מלוא הסכום, שמח העני והלך לדרכו.

ויהי כעבור מחצית השנה באחד הימים חש ה'מטה אפרים' ברע, ע"כ הלכה הרבנית לעסוק ב'עסקי הבנק' תחתיו... משחזרה מן הבנק, שאלה ה'מטה אפרים' על כל פעלה באותו היום, בין הדברים סיפרה לו שהגיע פריץ גדול ולווה סכום אדיר, תמה ה'מטה אפרים' ומהיכן היה לך את המעות והרי אין כעת בקופת הבנק סכום גדול כ"כ. ענתה האשה, שהגיע יהודי אחד ופרע הלוואה אשר היה חייב להם, ומהסכום הזה היה לה להלוות את הפריץ מעות. מכיוון שלא זכר ה'מטה אפרים' שאמור היה להיכנס סכום כזה בזה היום, בחן ובדק בפנקסיו ומצא שאכן היום הוא 'זמן פרעון' של אותו עני. ויען המטה אפרים ויאמר, חושדני כי לא ה'לווה' פרע את חובו, אלא אליהו הנביא אשר בא הנה לפרוע 'ערבותו' של 'בעל הממון', חקר המטה אפרים את הרבנית האם אותו היהודי בא לפרוע חובו, ותען ותאמר, לא, אלא יהודי אחר בא ופרע... מכיוון שכן עשה ה'מטה אפרים' חשבון לנפשו מדוע לא זכה לראות את אליהו הנביא, וגמר אומר שכך עלתה בידו מכיוון שאף לאחר שהבין את מצוקתו של העני ביקש ממני 'ערב', ולא נתן לו תיכף את כל המעות בתורת מתנה...

כו. בדרשה שנשא הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל (בישיבת חוג חת"ס בב"ב) אמר - הבה ואספר לכם 'כבוד' מהו, בשנת תרצ"ו נתמנתי לשמש כ'מגיד שיעור' בישיבת מיר בליטא, והיה הדבר בשנתו האחרונה של המשגיח הגאון ר' ירוחם זצ"ל. באותו זמן הקים ר' ירוחם את ישיבת מיר שבארה"ב, ביום מן הימים דיבר ר' ירוחם בשבח הישיבה שהוקמה בארה"ב - וכה אמר, היום קיבלתי 'טעלעגראם' (מברק) מהישיבה שבארה"ב, ושם נכתב כי בני הישיבה לומדים בהתמדה נפלאה, בריתחא דאורייתא וזה באחרונה ישבו והתעמקו במשך יום ומחצה אודות אחד מחידושי של ר' חיים, והנה, לקח לי לערך שני דקות עד שהבנתי כי האף אומנם ששמי הוא ר' חיים, אך בזו הפעם לא הייתה הכוונה לחידוש שלי, אלא להגר"ח מבריסק זצוק"ל.

המשיך ר' חיים ואמר, מורי ורבותי, מה אומר ומה אדבר - כל כך מתרחב לבי משמחה בכל עת שהנני נזכר מאותם שתי דקות... וללמדך, כבוד מהו, דמיון הבל ותעתועי שווא... ואם תשאלוני, אם כן הם פני הדברים, מדוע ברא הקב"ה בריה כזו ששמה כבוד, תשובתכם, כדי שניתנה ונעניק לאחרים את כל הכבוד...

בהאי ענינא, סיפר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל - מעולם לא ידעתי 'כבוד' מהו - ועד היכן הדברים מגיעים, עד שהלכתי פעם ברחובה של עיר לפנות בוקר, וראיתי את 'מפני האשפה' בעבודתם, והנה, כך היא דרכם, אחד מקרב את פח האשפה אל הרכב המפנה, ורעהו עומד על גבי הרכב ומכניס את האשפה אל תוככי הרכב, אין כל צורך להסביר איזה גדולה וכבוד יש בעבודה בזויה זו... אך מכל מקום, עובדים הללו מרגישים כי העמידה על גבי הרכב חשובה יותר מקירוב הפח אל הרכב. בעוברי ליד הרכב, נענה אלי זה הפועל - שלום כבוד הרב, אל יתמה הרב בראותו כי אני הוא המקרב את הפחים, כי באמת יש לאל ידי לעמוד על הרכב, ומה שעדיין הנני זה שמקרב את הפחים, אינו אלא כי הנני בורח מן הכבוד... אז הבנתי דמיונות של כבוד מהם.

באר הפרשה - ראה

אמר 'והקללה אם...' וכי עבור מניעת ההתחדשות תבוא קללה על האדם, ועוד, היאך אפשר לומר שהכוונה היא על עניין ההתחדשות בשעה שנכתב להדיא 'והקללה...' אם לא תשמעו... וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצווה אתכם היום'. עוד צריך ביאור, מדוע לא היה סיפק לאמר 'ללכת אחרי אלוהים אחרים' והוצרך להוסיף 'אשר לא ידעתם'.

ומבאר הרה"ק החת"ם סופר זי"ע (עיי' בתורת משה' ראה), שכך הוא טבעו של עולם - האדם זקוק ל'חידושים' (חדשות - נייעס) כדי חיותו, אם ימצא אותם בתורתו ועבודתו מה טוב ומה נעים, ואם לאו סופו לחפש אחר 'חידושים' במקומות שאינם רצויים עבורו. וזה האיש שלא מצאה נפשו די סיפוקה ב'חדשות' בתורה, בע"כ הלכה לחפש סיפוקה במקום 'עבודה זרה' - עבודה שלא הכיר עד הנה ו'חדשה' היא לו. נמצא, שעצם הדבר שלא קיים תורה ומצוות ב'התחדשות' זה גופא גרם לו שילך לעבוד עבודה זרה. ולכן נענש כל כך.

מכל מקום לגבי רעהו אסור לו לחשוב כן, אלא יבדהו בכל הכבוד שבידו לכבדו¹.

ושמא יאמר האדם חושש אנכי ל'פחיתות כבודי' אם אכבד את פלוני, תען ותאמר לו - טעות גדולה טועה מעלת כבודו - כי ידוע מה שאמרו חכמי המשנה 'איזהו מכובד המכבד את הבריות' (אבות ב א). וכבר אמר מי שאמר, המדמה בנפשו כי ייחשב 'מכובד' אף בלא שיכבד אחרים, הרי הוא טועה בדבר משנה, שהרי אמרו בפירוש 'איזהו מכובד המכבד את הבריות', נמצא המכבד את רעהו אינו אלא מכבד את עצמו.

וחי בהם - עסק התורה מתוך התחדשות וחיות

בפרשתן (יא כז-כח), את הברכה אשר תשמעו אל מצוות ה' אלוהיכם אשר אנכי מצווה אתכם היום. והקללה אם לא תשמעו... ללכת אחרי אלוהים אחרים אשר לא ידעתם, והנה, דרשו חז"ל (עי' רש"י שם כו טז) 'היום - בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים'. ולכאורה צריך ביאור, אם הכתוב מדובר בענין ההתחדשות מדוע

כתב ב'מכתב מאלהו' כי כמו שמשחק שעשועי התינוקות כולו דמיון ואין לו שום אחיזה במציאות, כאשר נחזה היאך שהתינוק יקח איזה תיבה וידמה בנפשו שהיא ספינה השטה בלב ים והוא עצמו 'רב החובל' המוליך ומביא את הספינה כרצונו מהכא להתם ומהתם להכא, כיוצא בו ממש הם משחק שעשועי ה'גדולים', אלא מאחר שכבר גרו, ישתנה המשחק לדברים ש'כביכול' גדולים הם, והוא ענין הכבוד - שגם זה כולו דמיונות - שמחשב את עצמו כגדול וחשוב יותר אם ישב ב'מזרח', או אם יכבדוהו ב'כיבוד' פלוני וכדו', והרי ממש כאותו 'רב החובל' שבשעשועי התינוקות...

עוד מענין הכבוד, המשיל הגאון 'בן איש חי', פעם עיטר בעליו של 'חמור' את חמורו בעשבים וורדים המדיפים ריח טוב למרחוק, והיה החמור מהלך ברחובה של עיר וכל העוברים ושבים מתקרבים אליו להריח ריחו הטוב. לעת ערב בשוב החמור אל הרפת, סיפר בהתרגשות לכל רעיו וידידיו - בני משפחתו כי הכל מכבדים אותו בכבוד מלכים... והנה למחרת היום, העמיס הבעלים על גבו של חמור 'אשפה' לרוב, ושוב היה החמור מהלך ברחובה של עיר, אמנם, עתה נהגו בו העוברים ושבים כ'מנודה', והרחיקו את עצמם הרחק הרחק מד' אמותיו, מרוב הצחנה והריח שנדף מאתו. כששב החמור אל הרפת, סיפר שוב למשפחתו ביותר התרגשות, כי כל כך נכבד וחשוב הוא, ש'סתם' עוברים ושבים מתפחדים ממנו, ועומדים במרחק ממנו לרוב יראת הכבוד שהם רוחשים לו...

והנמשל, פעמים ורואה העשיר או בעל שררה איך שהכל מכבדים אותו או חרדים למוצא פיו, ידע נאמנה, שאין בזה כל כבוד למהותו בעצמו, וכל הכבוד אינו אלא למעותיו או לכח שררותו - דוגמת החמור שמכבדים אותו עבור משאו כז. ידוע מאמר העולם מדוע 'מצורע חשוב כמת' (גדרים סד:), מאחר ש'בדד ישב מחוץ למחנה מושבו', הרי אין לו נפש חיה שתחשיב ותעריך אותו, חיים כאלו - למיתה ייחשבו.

וכבר אמר החכם, שבהבטה מקופיא נראה לבני אדם כי הגרוע ביותר - שידברו עליהם לשון הרע וכיו"ב, אבל אמר החכם, כי באמת אינו כן, כי הגרוע ביותר לנפש האדם, כשידע שאינו חשוב למאומה בעיני הבריות - עד שאפילו אינו שווה שידברו עליו...

וכך כתב בעל ה'קונטרס הספיקות' בהקדמתו לספרו של אחיו 'קצות החושן', אף אם יתעלה האדם למדריגה גבוהה עד מאד - שיעלה ויבוא השמימה בחיים חיותו, לא יתענג מזה עד שירד לעולם הזה ויספר כל זאת לקרוביו וידידיו, ללמדנו - כי זה כל האדם.

גדול המביא מנחה זו בכל יום ויום, כי לגודל מדרגתו עליו להתחדש בכל יום בעבודתו בלא ימצאו אצלו סימני התיישנות חלילה, ולהיות ממש ככהן הדיוט בשעת חינוכו, וממילא בדין הוא שיביא בכל יום מנחת חביתין שהיא 'מנחת חינוך' כהן ביום הראשון בעבודתו... ואף שאין אנו בדרגת הכהן הגדול שכל יום הוא ממש כיום הראשון לעבודתו, אך ללמד יצא על כל יסוד העבודה שתהיה מתוך התחדשות.

ולא תהא כהנת כפונדקית, אם הליכתו של בשר ודם למלאכתו ועסקיו כדי להרוויח כמה גרגירי כסף נעשית מתוך שמחה והתלהבות לא, כ"ש שעבודת הקודש בצבאו של מלך מלכי המלכים צריכה להיות מתוך חשק ושמחת הלב לב.

וכך רמזו בה השל"ה הק' (שער האותיות ז' - זריזות) בפסוק (ויקרא יח ה) 'אשר יעשה אותם האדם וחי בהם' שעל האדם לקיים את התורה והמצוה בחיות ובזריזות ולא בעצלתיים, כשיש באדם רוח עצלות ועצבות... המכביד כל אבריו של האדם, קרוב לענין שפירש רש"י במסכת ברכות (נא.) על הדברים הנאמרים בכוס של ברכה, ואחד מהן 'חי', פירש רש"י (ד"ה חי), פרישק"א בלע"ז. כלומר, שהוא בריא ולא הופג טעמו, והכל ענין אחד. כי את התורה הקדושה על האדם לקיים באופן של 'וחי בהם' - לחיות בהתחדשות בתורה ועבודה.

הרה"ק השפת אמת זי"ע (פרשת צו תרמ"ז-תרמ"ט) מבאר החילוק שבין כהן הדיוט שמביא קרבן מנחת חביתין בשעה שמתחנך לעבודתו בפעם הראשונה, לכהן

כח. ועיקר כל התורה והמצווה לקיים 'וחי בהם' בחיות והתלהבות, ידוע העובדא שפעם הלך מרן הבעש"ט הק' זי"ע בסמוך לנהר, והימים היו ימות החורף באותן עיירות שהקור מתגבר למאד, ומי הנהר קפאו עד שהיה אפשר להלך שם ביבשה בתוך הים. והנה ראו התלמידים היאך שהבעש"ט מתבונן בנעשה שם, אחמ"כ נענה אליהם, הראיתם כוחה של קרירות, כי ראיתי אחד מן הערלים חורט על הנהר הקפוא צורת שתי וערב (והוא כע"ז ממש, שו"ע יו"ד קמא), והרי אין לך דבר טהור כמי הנהר - מים חיים המטהרים כל צרוע וכל זב, ואף הם עצמם אינם מקבלים טומאה (פסחים טז.), ויהי אך 'קפאו' המים, אפשר לחרוט בהם צורת טומאה חמורה. לדין ייאמר, עד כמה יש לנו להיזהר ולהישמר מ'קרירות', ועלינו להלהיב ליבנו ונפשנו ב'שלהבת אש קודש' לה' ולתורתו, ובזה נזכה לטהר ליבנו קמיה אבינו שבשמים.

כט. יש שהוכיחו מדברי הירושלמי (סוכה ג א) שמפרש טעמא מדוע 'לולב היבש פסול' דכתיב (תהלים קטו ז) 'לא המתים יהללו י-ה'. והלא דברים קל וחומר, ומה אם המקיים מצוה כשהוא מלא חיות - אלא שהלולב שבידו יבש הוא, אינו יוצא ידי חובתו משום 'לא המתים יהללו י-ה', ק"ו בן בנו של ק"ו כאשר הלולב ירוק ומלא חיות אלא שהאדם הנוטלו 'יבש' הוא, מבלי חיות, בודאי שיש בו חסרון של 'לא המתים יהללו'...

הבט נא וראה דברות קדשו של הרה"ק ה'אבני נזר' זי"ע (אביר הרועים אות קי"ג) בלשונו הטהור 'כל הדחקות והצרות שיש לישראל בכל העולם רח"ל, הוא הכל בשביל שלומדים הגמרא כאדם שרוצה לישן שלופעדיג, ואם היה העולם מצייתי לו, ולמדו הגמרא עם חיות, היה הוא ערב בדבר שלא יחסר לשום ישראל פרנסה'.

אולם יהא לימודו מתוך חדוה ושמחה, חסידים אומרים בדרך צחות, שבפרשת משפטים בענין בור המזיק כתיב (שמות כא לד) 'והמת יהיה לו', ולרמזו בא, שאם האדם לומד בהתיישנות ונטול חיות כמת אזי ברור שיגדל להיות בור ועם הארץ, כי כדי שתהא התורה נבלעת בדמו צריך ללמוד מתוך חשק והתלהבות.

ל. ובזה ראיתי מפרשים את נוסח הזמר בצפרא דשבתא (ברוך א-ל עליון) 'השומר שבת וכו' לא-ל ירצו כמנחה על מחבת', דלענין זה איתקש שבת לקרבן מנחה, כי בכל שבת ושבת צריך לחדש עבודתו דוגמת המנחה הבאה על ההתחדשות, וזהו 'השומר שבת הבן עם הבת' שצריך שתהא שמירת השבת קודש דומיא לקרבן 'מנחה על מחבת' של כה"ג הבאה בהתחדשות כל יום.

לא. ואמרו בעלי הרמז, שלכן כתוב בפרשה זו - הנקראת בתחילת חודש אלול, פעמים רבות תיבת 'ושמחת' (יותר מבכל פרשה אחרת שבתורה), כי רצה הבורא שנעבוד לפניו את עבודת חודש הרחמים והסליחות מתוך 'שמחה של מצוה', ואלו הימים ימי שמחה הם - שניתן לנו מתנה טובה מן השמים שבידינו הדבר להפוך את השנה הבאה לטובה ולברכה, לפיכך עלינו לעבוד את ה' ביראה מתוך שמחה כמאמר הכתוב וגילו ברעדה.

לב. ידוע מה שפירש הבעש"ט הק' זי"ע (ראה ב'בעל שם טוב' עה"ת פרשת נח אות סח) מה שביקש דוד (תהלים עא ט) 'אל תשליכני לעת זקנה' שלא תתיישן המצוה בעיני, - 'מ'זאל נישט פאר'אלט'עוועט ווערען' (שהאדם העושה המצוה לא יעשנה מתוך התיישנות), רק כל המעשים יהיו בכל הכוחות ומתוך התחדשות. וכבר אמרו שאף הקב"ה בכבודו ובעצמו

באר הפרשה - ראה

ממערב, למה הדבר דומה, לבן השוהה אצל אביו ובביתם נמצא גם כן 'אורח' המתאכסן אף הוא באותו בית, הנה הגם ששניהם נמצאים במקום אחד ואוכלים ושותים מקערה אחת, מכל מקום הבן אצל אביו הוא בבחינת בן בית אצל הוריו, וכלומר, שאינו מתבייש ליטול כל אשר יראה לנכון, ואילו האורח יבקש רשות בטרם ישיט ידו לקחת דבר מה, ואף אם לא יעכבו ממנו ליהנות מכל טוב לא יתענג שם כמו הבן, שהרי סוף סוף אורח הוא. כיוצא בדבר ממש, השונה הלכות בכל יום ועוסק בתורה זוכה להיות 'בן עולם הבא', כאותו הבן הנמצא בבית אביו, אבל אם חלילה אינו עוסק באורייתא תדירא, הגם שיזכה לקבל 'חלק בעולם הבא', מיהו יהא שם בתורת אורח שאינו מרגיש נח בשיבתו שם, ולא כתושב גרידא לדי.

זיהי נועם ה' עלינו, הוא הטיב הוא ייטיב לנו בצדקה וחסד, ונכתב כולנו יחד בכתיבה וחתומה טובה בספרן של צדיקים גמורים, ולשנה טובה ומתוקה.

השיבנו אבינו לתורתך - עסק התורה כבנים לאבינו נותן התורה

הנה כתיב בפרשתן (יד א) 'בנים אתם לה' אלוקיכם', נזכרה את דברי הטור (או"ח קטו) דלכן אנו אומרים 'השיבנו אבינו לתורתך', אחרי שבני ישראל בניו של מקום הם ככתוב 'בנים אתם לה' אלוקיכם', ואם אנו בנים למקום הרי הקב"ה הוא אבינו, ומכיוון ש'חייב אדם ללמד את בנו תורה' (קידושין ל.) על כן מבקשים אנו 'השיבנו אבינו לתורתך' לג.

זע"י התורה זוכה האדם להיות בן עולם הבא, כדתניא (נדה עג.) 'כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא', ואל תשיבני שכבר שנינו (סנהדרין צ.) 'כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא', ואם כן מדוע עלי להתייגע בתורה להיות 'שונה הלכות בכל יום' כדי לזכות לעוה"ב. דשנינו דברים נפלאים בדברי הרמ"ע מפאנו (מאמרי הרמ"ע מפאנו, מאמרי שבתות ה' חלק א) המבאר בטוב מעם, דיש הזוכים לחלק בעוה"ב, ויש שהם 'בני עולם הבא', והם שונים זה מזה כרחוק מזרח

מבקש מעמנו כביכול אל תשליכנו לעת זקנה, שלא לקיים מצוותיו חלילה כמצות אנשים מלומדה, שהעושה כן הוא כזורק את העבודה אחרי גוו רח"ל, אלא מתוך חדוה ושמחת הלב ירוץ אל המצוה, והיינו דשנינו בפרקי אבות (פ"ד משנה ב) 'בן עזאי אומר, הוי רץ למצוה קלה כבחמורה, ובורח מן העבירה', כי על יהודי לרוץ תמיד לדבר מצוה או לאידך גיסא לברוח מן החטא. הצד השוה שביניהם שלעולם יעשה עבודתו 'מיט א פרישקייט' ובזריזות, ולא יחפש לנוח על מקומו.

לג. ב'בעל הטורים' כותב עה"כ בפרשתן (יא כז) 'את הברכה אשר תשמעו' שהוא סופי תיבות 'תורה', שבזכות התורה יבואו הברכות. וב'משנה ברורה' (תקפ"ה סק"ג) הביא, שלכן תוקעין בשופר אצל ה'בימה', כי שם קוראים בתורה, כדי שזכות התורה יגן עלינו לעלות זכרונינו לפניו לטובה.

לד. ה'ערוך לנר' (נדה עג.) מבאר, שאכן כל ישראל יקבלו חלקם לעולם הבא, אך לא יזכו לו מיד 'רק אחרי צירוף כזהב וכסף מכל סיגי היצה"ר וחטאי עולם הזה, אבל מי שנאמר בו שהוא בן העולם הבא ינחול העוה"ב בקלות מיד כשיצא מהעוה"ז, וילך לשם בדרך ישר כי יוליך אותו ה' לשם'.